

*Bu makale “Badische Zeitung
“(Freiburg i. Br.) gazetesi 3 Ocak
2008, “Kültür” sayfasında
yayınlanmıştır (bkz. Schneider, 2008).

Aleman: Almanya’nın güneybatı
(Fransız sınırı) bölgesindeki Almanlar
kastedilmektedir. Türkçeye Alman
şeklinde geçen bu sözcük
Fransızcadan kaynaklanmaktadır.

Geliş Tarihi/Received: 09.10.2025
Kabul Tarihi/Accepted: 12.12.2025
Yayın Tarihi/Publication Date: 31.12.2025

Atıf Bilgisi: Öztürk, O., A. (2025).
Hebel’in “İslam” yorumu Aleman
şairin Takvim hikâyelerindeki intikam
ve zekâ oyunları. *Edebiyat Dil ve
Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 1 (1), 42-
47.

Hebel’in “İslam” yorumu Aleman şairin Takvim hikâyelerindeki intikam ve zekâ oyunları*

*Hebel's interpretation of “İslam”
revenge and games of wits in the Calendar stories
of the Aleman poet*

Öz

Bu çalışma, Johann Peter Hebel’in takvim hikâyelerinde İslam’a yönelik hoşgörülü ve eleştirel düşünceyi nasıl işlediğini inceler. Hebel, 19. yüzyıl Alman edebiyatında dinî önyargılara karşı duruşuyla dikkat çeker; özellikle Hz. Muhammed’e yönelik olumsuz algılara karşı çıkarak akıl, adalet ve merhamet temalarını öne çıkarır. “Doğu’dan Hatıralar” ve “Akıllı Sultan” gibi hikâyelerde, İslam toplumlarının adalet anlayışı zekâ oyunları ve sembolik anlatımlarla sunulur. Hebel’in anlatılarında intikam, sadece bireysel değil, toplumsal bir ahlak meselesi olarak ele alınır. Bir dilencinin zengine karşı duyduğu öfke, zamanla sağduyuya dönüşürken; bir çilingirin mizahi zekâsı, hukuk sisteminin açıklarını kullanarak toplumsal eleştiriye dönüşür. Bu anlatılar, İslam hukukunun mağdur odaklı tazmin anlayışını da yansıtır. Heidegger’in “Evren bir evdir” metaforuyla tanımladığı Hebel, evrensel bir aile dostu olarak, kültürler arası anlayışı teşvik eder. Hebel’in hikâyeleri hem dinî hoşgörünün hem de mizah yoluyla yapılan felsefi sorgulamanın örnekleridir. Bu bağlamda, Hebel’in takvim hikâyeleri, İslam’ın Batı edebiyatındaki temsiline dair önemli bir pencere sunar.

Anahtar Kelimeler: Johann Peter Hebel, Takvim hikayesi, İslam, Muhammed, Türkiye.

Abstract

This study explores Johann Peter Hebel’s portrayal of Islam in his calendar stories, emphasizing his tolerant and critical stance toward religious prejudice. As a prominent figure in 19th-century German literature, Hebel challenges negative stereotypes about Prophet Muhammad, instead highlighting themes of reason, justice, and compassion. Stories such as “Memories from the East” and “The Wise Sultan” depict Islamic societies through symbolic narratives and clever moral dilemmas. Revenge is treated not merely as a personal impulse but as a reflection of societal ethics. A beggar’s wrath toward a rich man transforms into restraint, while a locksmith’s humorous manipulation of legal loopholes critiques post-revolutionary justice. These tales also echo principles of Islamic law, particularly its emphasis on direct restitution to victims over state-imposed punishment. Heidegger’s metaphor of the universe as a home, with Hebel as its “family friend,” underscores the poet’s role in fostering intercultural understanding. Hebel’s calendar stories serve as literary vehicles for religious tolerance and philosophical inquiry through humor. In this context, his narratives offer a nuanced lens into the representation of Islam within Western literary traditions, revealing the poet’s commitment to ethical reflection and cultural empathy.

Keywords: Johann Peter Hebel, Calendar story, Islam, Muhammad, Turkey

Giriş

Johann Peter Hebel'in takvim hikâyeleri, dinî hoşgörünün örneklerindendir, özellikle İslam'a¹ yönelik bakış açısı bakımından önemlidir. Meßkirch'li filozof Martin Heidegger, "Evren bir evdir ve bu evin dostu da aile dostudur." diyerek "Hebel'in, *Aile Dostu*"² hakkında değerlendirmede bulunmuştur.

Religiöse Toleranz: Johann Peter Hebel

FOTO: ARCHIV

Hebel, 1803'te yazdığı ilk takvim hikâyesinde "Doğu'dan Hatıralar"ı anlatır [bkz. Ek 1]. "Türkiye'de adalet vardır," diye yazar ama "bazen orada işler pek de düzgün yürümez." Hikâye, zengin bir adamın kendisinden sadaka isteyen fakir bir adamı azarlayarak kovmasıyla başlar. Yoksul adam intikam yemini eder ve sokaktan bir taş alarak uygun bir zamanda onu zengine fırlatmayı planlar.

Birkaç yıl sonra, takvim yazarı bu zenginin başına gelenleri anlatır: Servetini kaybeder ve şehirde, eşeğe ters binmiş şekilde dolaştırılır. Dilenci onu tanır, elindeki taşı yere bırakır ve yoluna devam eder. "Zenginden intikam almak aptalca ve tehlikeliydi ama bir talihsizden intikam almak insanlık dışı ve utanç verici olurdu." Hebel'in "İslam" hakkında verdiği ders budur.

İslam dini, "Akıllı Sultan" [bkz. Ek 2] hikâyesiyle daha da yakından gösterilir. Hikâyede, bir dilenci padişahın tüm servetini paylaşmasını ister. Bilge hükümdar, ona büyük bir gümüş para verir ve şefkatle "Herkes eşit pay isterse, sana daha az bir hisse düşmez mi?"^[3] diye sorar. "Dilenci, fırıncı Abu Tiengi'ye gidip küçük bir somun alırken," büyük hükümdar camiye namaza gider.

¹ Özgün metinde kullanılan "Muhammedanizm" terimi yerine çeviride tırnak içinde "İslam" kavramı tercih edilmiştir. (Ç.N.)

² Hebel'in "Der Rheinländische Hausfreund oder Neuer Calender auf das (Schalt-) Jahr 1808, mit lehrreichen Nachrichten und lustigen Erzählungen" (Carlsruhe 1808-1812) başlıklı eseri kastedilmektedir. (Ç.N.)

³ Vural Ülkü'nün çevirisiyle: "Bak kardeşim, bununla yetin ve kimseye de sana ne kadar verdiğimi söyleme, çünkü bizim aile çok büyüktür, diğer bütün kardeşlerimiz gelir de benden mirastaki paylarını isterlerse, bendeki yetmez, sen de katkıda bulunmak zorunda kalırsın." (Bkz. Hebel, 2025, 45 nolu "Akıllı Sultan" hikayesi. Yazarın burada söz etmediği, ancak Hebel'in aktardığı bir Türkiye hikayesine daha ekte (bkz. EK 4) yer verilmiştir. Konuyla ilgili olarak Buch, 1988 ve Koç, 1997 yayınlarına bakılabilir. Hebel hakkında ayrıca bkz. Baypınar, 1992, Cumurcu, 1989, Kaya, 1994, Aksöz, 2012, Tepebaşı, 2019. (Ç.N.)

[Hz.] Muhammed'in sahte bir peygamber olduğu önyargısına Hebel karşı çıkar.

Onun hikâyelerinde akıl ve sağduyu hâkimdir. "Takvim yazarı, Tanrı'dan neşeli bir görev almıştır ve onun müdahalesi olmadan kimse mahvolmaz," der aile dostu. O, geniş dünyada evindedir.

Hebel, "bir Suebli^[4] İmparatorluk Şehri'nde yürürlükte olan bir yasa" hakkında eğlenceli bir hikâye anlatır [bkz EK 3]. Bu yasaya göre, evli bir erkeğe tokat atan herkes, otomatik olarak beş gulden para cezasına çarptırılır ve 24 saat hapis cezası alır. Aç ve kurnaz bir çilingir bu yasayı kendi lehine kullanır: Lüks bir restoranda gönlünce yer, içer ve ardından öfkelenen lokantacıdan bir tokat yer. Bunun üzerine "Habeas-Corpus Yasası"nı^[5] hatırlatarak, tutuklanmanın ancak resmi bir emirle mümkün olduğunu belirtir ve mahkemeye başvurur. Sonuç olarak, lokantacı beş gulden ceza öder ve çilingir tokat karşılığında kalan parayı alır. Tok karnına ve cebinde fazladan parayla evine döner. Böylece, çilingir, Fransız Devrimi sonrası değer kaybeden kâğıt paralar gibi, tokatın "değerini" düşürmüştür. Günümüzde mahkemeler bir tokat için çok daha ağır cezalar vermektedir.

Bu hikâye aynı zamanda İslam hukukunun bir özelliğini de yansıtır: Suçun, mağdura doğrudan tazmin edilmesini esas alır ve devletin cezai yaptırımına daha az vurgu yapar. Çilingir, aynı zamanda Hebel'in mizahi ve zeki kişiliğinin bir yansıması olarak görülebilir.

Ekler

Ek 1 Doğu Dünyasından Düşündürücü Hikâyeler (Hebel, 2025, 22 nolu hikâye).

1.

İşlerin zaman zaman pek düzgün gitmediği söylenen Türkiye'de, bir gün üst tabaka mensubu zengin bir adam, kendisinden bir yardım dileyen bir fakiri bağırıp çağırarak ve vurarak yanından uzaklaştırmaya çalışıyormuş. Artık ona erişemeyeceği bir noktaya geldiğinde, bir taş alıp adamcağıza fırlatmış. Olayı görenlerin canı sıkılmış, fakat fakir adamın neden taşı yerden alıp tek bir kelime söylemeden cebine koyduğunu kimse tahmin edemediği gibi, kimse de onun o taşı o andan itibaren yanında taşıyacağını düşünmemiş. Ama adam aynen bunu yapmış.

Aradan uzun zaman geçtikten sonra zengin adamın başına bir felaket gelmiş, bir dolandırıcılık işine adı karışmış; bu yüzden bütün servetini kaybetmekle kalmamış, oranın âdeti gereğince teşhir edilerek küfür ve hakaretlere maruz kalması için, bir eşeğe ters bindirilip şehirde dolaştırılmış. Herkes alay ediyor ve küfrediyormuş. Cebindeki esrarengiz taşla o fakir adam da orada seyircilerin arasındaymış ve kendisine hakaret eden adamı tanımış. Hemen elini cebine atmış; bir anda taşı kavramış, hemen onu vaktiyle kendisine hakaret eden adama fırlatmak için havaya kaldırmış, fakat son anda sanki iyi bir ruh tarafından uyarılmış gibi onu yerine bırakmış ve duygulanmış bir yüzle oradan ayrılmış.

Bundan şu ders çıkarılabilir: Birincisi, insan mutlu iken, kendinden aşağıda bulunan kimselere karşı kibirli, ters ve kırıcı olmamalıdır. Çünkü "gece olmadan, sabah erken saatlerdeki durum

⁴ Vural Ülkü'nün açıklamasıyla: "Schwaben: Almanya'nın güneybatı bölgesi. Eski kontluk, ismini Sweblerden (Sueblerden) almıştır. Eskiden Graubünden dahil, İsviçre'nin Almanca konuşulan bölgesini, Alsas'ı, Güney Baden'i, (kuzeyi dışındaki) Württemberg'i ve Bavyera'nın Schwaben bölgesini kapsıyordu." (Bkz. Hebel, 2025, 55 nolu "Acemi Erin Yaşı" hikayesiyle ilgili 99. Dipnot. (Ç.N.)

⁵ Bu, bir adam yerel bir lord tarafından hapsedilirse, arkadaşlarının kraldan, tutuklunun 'bedenini alan' (Habeas Corpus) kişiye, tutukluyu uygun bir yargılama için bir yargıcın önüne getirmesini emreden bir emir çıkarmasını talep edebileceği eski bir İngiliz hakkıydı. Bkz. URL. (Ç.N.)

kolayca değişebilir⁶ ve “sana dost olarak yararı dokunmayan birinin düşman olarak belki de zararı dokunur.”

İkincisi, insan düşmanına karşı cebinde taş, kalbinde intikam duygusu taşımamalıdır. Çünkü zavallı adam kendi taşını yere bırakıp giderken kendi kendine şöyle diyormuş: “Düşman zengin ve mutlu olduğu sürece ondan intikam almak delilik ve çok tehlikeli olurdu; şimdi onun mutsuz olduğu bir zamanda intikama kalkışmak ise insanlık dışı ve utanç verici bir şey olur.”

EK 2: Akıllı Sultan⁷ (Hebel, 2025, 45 nolu hikâye).

Türklerin büyük sultanı bir cuma günü camiye giderken, kullarından kirli sakallı, lime lime ceketli, delik deşik pabuçlu sefil bir adam karşısına çıkmış, kollarını hürmetle kavuşturmuş ve şöyle demiş: “Yüce Sultanım, Peygamberimizin sözlerine inanırsın, değil mi?” Anlayışlı bir insan olan sultan “Elbette Peygamberimizin söylediklerine inanırım.” demiş. Otsuz ocaksız adam devam etmiş: “Kur’an’da ‘Bütün Müslümanlar kardeşler.’ diye yazar. Bu yüzden, sevgili kardeşim, bir iyilik yap ve sana miras kalan şeyleri benimle paylaş.” Sultan gülümsemiş ve bunun yeni bir sadaka dilenme yolu olduğunu düşünerek ona bir gümüş para vermiş. Yoksul adam parayı evire çevire uzun uzun incelemiş. Sonunda kafasını sallamış ve demiş ki: “Yüce kardeşim, sende yüz katırın bile zor taşıyabileceği kadar gümüş ve altın var, bana ise uyduruk bir gümüş para lâıyk görüyorsun. Evde çocuklarımla açlıktan tırnakları morarıyor, benimse yakında ağzım tamamen kapanacak. Kardeşçe paylaşmak bu mudur?” Bu sözler üzerine iyi kalpli sultan uyarırcasına işaret parmağını havaya kaldırmış ve demiş ki: “Bak kardeşim, bununla yetin ve kimseye de sana ne kadar verdiğimi söyleme, çünkü bizim aile çok büyüktür, diğer bütün kardeşlerimiz gelir de benden mirastaki paylarını isterlerse, bendeki yetmez, sen de katkıda bulunmak zorunda kalırsın.”

Fakir adam durumu anlamış, fırıncı Ebu Tiengi’ye gidip bir somun almış, sultan ise camiye gitmiş ve cuma namazını kılmış. (1810)

EK 3: Pergelci (Hebel, 2025, 55 nolu hikâye)

Schwaben⁸ bölgesindeki doğrudan doğruya imparatora bağlı⁹ bir şehirde şöyle bir kanun geçerliymiş: evli bir erkeğe saldıran ve ona bir tokat atan kişi 5 gulden ceza öder ve 24 saat kulede hapsedilirmiş. Bu yüzden Aziz Andreas gününde¹⁰ üstü başı perişan bir pergelci, şehrin dış mahallesinde düşünüyormuş: Ne cebimde ne de evimde tek meteliğim olmasa da iki seneden beridir Bavyera taleri yuvarlak mı yoksa köşeli midir unutmuş olsam da, isim günümde Altın Kuzu restoranında iyi bir öğle yemeği yiyebilirim. Bunun üzerine lokantaya gitmiş, lokantacıya iyi bir yemek sipariş etmiş, üstüne epeyce şarap içmiş, sonunda hesap iki gulden on beş kreuzer tutmuş. O zamanlar bu hesap hali vakti yerinde bir pergelci için bile yüksek sayılmış.

⁶ Reichsgräfin (Kontes) Amalie Juliane von Schwarzburg-Rudolstadt’ın (1637-1706) “Wer weiß, wie nahe mir mein Ende” (Sonumun ne kadar yakın olduğunu kim bilebilir” ilahisinden alıntı. (Çevirmen V. Ülkü’nün notu)

⁷ Bu konu, Avrupa’da çok yaygın olan ve çeşitli hükümdarla ilişkili olarak anlatılan bir “gezici anekdot” [nükte]tur. (Çevirmen V. Ülkü’nün notu)

⁸ Schwaben: Almanya’nın güneybatısında bölge. (Çevirmen V. Ülkü’nün notu)

⁹ Alman İmparatorluğunda 1806’ya kadar, bir asilzadenin yönetiminde olmayıp doğrudan doğruya imparatora bağlı şehir. (Çevirmen V. Ülkü’nün notu)

¹⁰ Aziz Andreas günü: 30 Kasım. Andreas, Petrus’un kardeşi ve İsa’nın havarilerinden biridir. Çarpı işareti şeklinde bir haça gerilerek öldürüldüğü söylenir. (Çevirmen V. Ülkü’nün notu)

Şimdi, diye düşünmüş, lokantacıyı kızdırmak ve öfkelenlendirmek zamanıdır. “Bu yemek çok kötüydü, Sayın Lokantacı”, demiş, “üstelik bu kadar da para karşılığı. Şimdiye kadar nasıl olup da zengin bir adam olmadınız, şaşırtıcı bir şey, zenginliğiniz hakkında hiçbir şey duymadım.” Dürüst bir adam olan lokantacı, öfkenin kendisini kışkırttığı şekilde kırıcı cevap vermemiş, kolları ve yumrukları birkaç defa vurmak için kaşınsa bile. Fakat pergelci sözlerine devam edip sonunda “Bu bana bir uyarı olsun; çünkü ömrüm boyunca işittim ki, sizin lokantanız gibi en kötü meyhanelerde insana en yüksek hesabı çıkarırlarmış.” deyince, lokantacı dostlar arasında bile değeri iki duka olan müthiş bir tokat patlatmış. Sonra da demiş ki, “Şimdi hemen hesabınızı ödeyin, yoksa sizi hizmetkârlarıma dövdüre dövdüre şehirden attırırım.”

Fakat pergelci gülümsemiş ve “Ben sadece şaka yaptım, Sayın Lokantacı” demiş, “Yemeğiniz gerçekten nefisti. Şimdi bana attığınız ve nakden aldığım tokadın karşılığı olarak iki gulden kırk beş kreuzer öğle yemeğimin üstünü verin ki, sizi dava etmeyeyim. Barış içinde yaşamamız, düşmanlık etmemizden iyidir. Sizin cennetmekân eşiniz kız kardeşimin çocuğunun vaftiz annesi değil miydi?” – Bu sözler üzerine lokantacı şaşkın şaşkın bakakalmış, çünkü o adı kirli işlere bulaşmamış, bunun yanında hali vakti yerinde bir adammış ve bir suç yüzünden yetkili makamlarca cezaya çarptırılmaktansa ve bir saatliğine bile olsa kuleye kapatılmaktansa bir miktar para kaybetmeye razıymış. Bu yüzden düşünmüş: Bu alçak herif yiyip içerek zaten iki gulden on beş kreuzerimi aldı, en iyisi ona iki gulden kırk beş kreuzer daha vereyim, hepsini bir daha ödemek zorunda kalmamdan ve rezil olmaktan daha iyidir bu. Böylece ona 2 gulden 45 kreuzer ödemiş, ama uyarılmış: “Bir daha sakın lokantama gelme!”

Anlatıldığına göre, pergelci bu numarayı başka lokantalarda da yapmış, yediği tokatlar bir iki defa, tüccarların bir senetle karşılık olarak yazılan para birbirine denk olduğunda söylediği gibi, başa baş gelmiş. Bunun üzerine çabucak yüzde elliye kadar inmişler ve sonunda, Fransız Devrimin assignatları¹¹ gibi o kadar değersiz olmuşlar ki, artık yine Schwab diyarından Bavyera sınırına kadar insan tahammül edebileceği kadar parasız harcama yapabilir ve yine para alabilir. (1810)

EK 4: Türkiye’den Bir Hikâye (Hebel, 2025, 106 nolu hikâye).

Türkiye’de adalet vardır.¹² Bir tüccarın uşağı, gece yaptığı yolculukta yorgunluktan bitkin düşmüş, üzerinde değerli mallar bulunan atını, bir karakola yakın yerde bir ağaca bağlamış, ağacın altının güvenli bir yer olduğunu düşünerek orada yatıp uyumuş. Erken saatte sabahın serinliği ve bıldırcın cıvıltıları kendisini uyandırdığında iyi uyuduğunu düşünmüş, fakat at ortalıkta yokmuş.

Hırsızlık kurbanı uşak, o sırada yakınlarda bulunan bölgenin valisine, Karamanoğlu Paşaya koşmuş ve onun hâkim koltuğu önünde derdini anlatıp şikâyetinde bulunmuş. Paşa onun söylediklerine pek kulak asmamış. “Karakola o kadar yakınmışsın, neden atla elli adım daha gitmedin, öyle yapsaydın güvende olurdun. Başına gelen, senin düşüncesizliğinin sonucudur.” demiş. O zaman uşak şöyle konuşmuş: “Adaletli Paşa Hazretleri, senin yönettiğin bir diyarda, açık havada uyumaktan korkmam mı gerekir?” Bu sözler Karaosman Paşanın hem hoşuna gitmiş hem de onun canını biraz sıkmış. “Bu akşam biraz rakı iç” demiş tüccarın uşağına, “sonra

¹¹ Assignatlar: Fransız İhtilâl Hükûmetinin 1789’da çıkardığı kâğıt para, daha 1795’te değeri hemen hemen sıfırlanmış. (Çevirmen V. Ülkü’nün notu)

¹² a) Bu hikâye 1811 yılında yazılmıştır. b) Ülkemizi yönetenler sürekli olarak Osmanlı, Osmanlı Devleti ve benzeri ifadeler kullanırken, Avrupalılar ülkemizi Türkiye, insanlarımızı da Türk olarak nitelemiştir. (Çevirmen V. Ülkü’nün notu)

yine aynı ağacın altında uyu.” Adam söyleneni aynen yapmış. Ertesi sabah, sabah serinliği ve bildircin cıvıltıları kendisini uyandırdığında, çok iyi uyumuş olduğunu anlamış, çünkü at, üzerindeki bütün değerli eşya ile, yanında ağaca bağlı duruyormuş, bir de ağaçta ölü bir adam asılıymış, şafağı bir daha asla göremeyecek olan hırsız.

Hâlâ bazı yerlerde irili ufaklı ağaçlar varmış. (1811)

Kaynakça

- Aksöz, M. (2012). *Kısa Anlatı Türleri ve Öğretimi. Eylemsel ve Üretimsel Odaklı Öğretim*. Çizgi Kitabevi, s. 198-216.
- Baypınar, Y. (1992). Johann Peter Hebel’in “Takvim Hikayeler”. *Gündoğan Edebiyat*, Kış, s. 43-51.
- Buch, W. (1988). Eine Gerechtigkeit. *Türk Kültürü Araştırmaları Prof. Yaşar Önen’e Armağan*. Yıl: XXVI/1, Ankara, s. 51-59.
- Cumurcu, S. (1989). *Bürgerliche Ordnung und ihre Aufhebung bei Johann Peter Hebel dargestellt an seinen Diebsgeschichten*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Alman Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. (110 sayfa).
- Hebel, J.P. (2025). *Renli Aile Dostunun Mücevher Kutusu. Hikayeler – Anektotlar – Tarih Notları*. Çev. Vural Ülkü. İJOPEC Yayını.
- Kaya, Ü. (1994). Der Hausfreund. *Wilfried Buch’un Anısına. 1926-1994. Wilfried Buch zum Gedenken*. Mersin Üni. Rektörlüğü Yayını, s. 135-138.
- Koç, Y. (1997). Johann Peter Hebel’in Takvim Hikayelerinde Sevgi ve Hoşgörü. *Batı Edebiyatında Sevgi ve Hoşgörü* içinde. Ed. Ali Osman Öztürk / Nezihe Onur. Gündoğan Yayınları, s. 33-39.
- Richard E. S.. (2008). Hebels "Mohammedanismus". Von verworfener Rache und den Künsten des Zirkelschmieds in den Kalendererzählungen des alemannischen Dichters. *Badische Zeitung* (Freiburg i. Br.), 3. Januar 2008.
- Tepebaşı, F. (2019). “Umulmadık Karşılaşma”. *Roman İncelemesi*. Çizgi, s. 179-191.
- URL. Habeas Corpus Act. *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Habeas_Corpus_Act_1679 (22.04.2025).

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar(lar), bu makalenin araştırma, yazarlık ve/veya yayın süreci ile ilgili herhangi bir potansiyel çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Mali Destek

Yazar(lar) bu makalenin araştırılması, yazılması ve/veya yayınlanması için herhangi bir mali destek almamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Çalışmada etik dışı bir husus bulunmadığını, araştırma ve yayın etiğine özenle uyulduğunu beyan ederiz.

Benzerlik Oranı

Makalede %1 benzerlik oranı bulunmaktadır.